

Гавриленко Тетяна

<https://orcid.org/0000-0001-9412-5805>

SCOPUS ID 57205144675

Researcher ID AAC-8803-2022

Докторка педагогічних наук, професорка,
професорка кафедри дошкільної та початкової освіти,
Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка,
(Чернігів, Україна) E-mail: leonida13@ukr.net

Когут Світлана

<https://orcid.org/0000-0003-1276-6188>

ResearchGate https://www.researchgate.net/profile/Svitlana-Kohut?ev=hdr_xprf

Докторка педагогічних наук, професорка,
деканка факультету наук про здоров'я,
Український католицький університет
(Львів, Україна) E-mail: s_kohut@ucu.edu.ua

Турчина Ірина

ORCID 0000-0002-3794-7666

SCOPUS ID: 58763145700

Researcher ID: ACN-2870-2022

Кандидатка педагогічних наук, доцентка,
доцентка кафедри дошкільної та початкової освіти,
Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка,
(Чернігів, Україна) E-mail: noviyroglyad@gmail.com

ЕВОЛЮЦІЯ ДЕРЖАВНИХ СТАНДАРТІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ: ВІД ЗНАННЄВОЇ ПАРАДИГМИ ДО КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ

Мета роботи – проаналізувати еволюцію державних стандартів початкової освіти в Україні та схарактеризувати зміну підходів до конструювання змісту початкової освіти.

Методологія. Підготовка статті здійснювалася з опертям на історіографічний, джерелознавчий, проблемно-хронологічний, порівняльний, герменевтичний і системний підходи. Їх застосування дало змогу з'ясувати стан наукового розроблення проблеми, проаналізувати нормативні й наукові джерела, простежити еволюцію державних стандартів початкової освіти в Україні, зіставити підходи до конструювання її змісту на різних етапах та виявити зміни освітніх орієнтирів.

Наукова новизна дослідження полягає в уточненні етапів стандартизації змісту початкової освіти доби незалежності та характеристики їх основних тенденцій у контексті переходу від знаннєвої парадигми до компетентнісної.

Висновки. Еволюція державних стандартів початкової освіти в Україні засвідчує поступовий перехід від унормування змісту освіти й вимог до підготовки учнів до орієнтації на ключові компетентності, наскрізні вміння та обов'язкові результати навчання. Оновлення стандартів підтверджує їх роль як інструменту модернізації змісту початкової освіти відповідно до сучасних викликів і потреб розвитку молодших школярів.

Ключові слова: початкова освіта, зміст початкової освіти, державний стандарт, стандартизація освіти, знаннєва парадигма, компетентнісний підхід, результати навчання, Україна.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими або практичними завданнями. Стандартизація змісту початкової освіти є однією з ключових тенденцій розвитку української школи доби незалежності. Вона постала як відповідь на потребу забезпечення єдності освітнього простору, визначення обов'язкових результатів навчання молодших школярів та гарантування якості початкової освіти. У цьому контексті державні стандарти стали важливим нормативним інструментом, що окреслює змістові орієнтири початкової освіти, вимоги до підготовки учнів, а також загальні підходи до організації освітнього процесу. Водночас стандартизація не є застиглим процесом. Її завдання і зміст змінювалися відповідно до суспільно-політичних і педагогічних викликів. Утвердження української державності, розбудова національної системи освіти, оновлення освітніх цілей, переорієнтація на особистість дитини зумовлювали необхідність перегляду підходів до визначення змісту початкової освіти. Тому дослідження еволюції державних стандартів початкової освіти дає змогу простежити зміну освітніх пріоритетів та підходів до конструювання змісту початкової освіти.

Аналіз основних досліджень і публікацій з порушеної проблеми. Історіографічний аналіз засвідчив, що розвиток змісту початкової освіти в Україні та його модернізація знайшли відображення у працях українських учених. Методологічні, законодавчі й дидактичні аспекти цієї проблеми розкрито у наукових студіях О. Я. Савченко, зокрема в контексті реформування початкової школи та етапів модернізації її змісту. Оновлення змісту початкової освіти, його спрямування на формування ключових і предметних компетентностей молодших школярів висвітлено у дослідженнях Н. М. Бібік, М. С. Вашуленка, О. В. Онопрієнко та ін.

Окремі питання стандартизації змісту початкової освіти в Україні представлено у низці наших публікацій [3-8]. Важливим для осмислення сучасного етапу стандартизації освіти є дослідження О. І. Ляшенка [16], у якому розкриваються концептуальні відмінності стандартів для Нової української школи від попередніх. Водночас еволюція державних стандартів початкової освіти в Україні в контексті переходу від знаннєвої парадигми до компетентнісного підходу потребує подальшого цілісного осмислення.

Мета статті – проаналізувати еволюцію державних стандартів початкової освіти в Україні та схарактеризувати зміну підходів до конструювання змісту початкової освіти в контексті переходу від знаннєвої парадигми до компетентнісної.

Висвітлення процедури теоретико-методологічного дослідження. Підготовка статті здійснювалася з оперття на історіографічний, джерелознавчий, проблемно-хронологічний, порівняльний, герменевтичний і системний підходи. Їх застосування дало змогу з'ясувати стан наукового розроблення проблеми, проаналізувати нормативні й наукові джерела, простежити еволюцію державних стандартів початкової освіти в Україні, зіставити підходи до конструювання її змісту на різних етапах та виявити зміну освітніх орієнтирів – від знаннєвої парадигми до компетентнісного підходу.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Питання стандартизації як стратегічне завдання реформування змісту освіти в незалежній Україні вперше було окреслено в Державній національній програмі «Освіта» («Україна XXI століття») 1993 р. У цьому документі стандартизація розглядалася як один із механізмів оновлення національної системи освіти, забезпечення її цілісності та відповідності новим суспільним потребам [1, 31]. Водночас практичне розв'язання цього завдання відбувалося поступово, оскільки потребувало вироблення нових концептуальних підходів до змісту загальної середньої освіти, зокрема її початкової ланки [4, 48].

Активізація роботи над державними стандартами загальноосвітньої підготовки учнів припала на другу половину 1990-х років і була пов'язана з прийняттям нового Закону України «Про освіту» 1996 р. Того ж року колегією Міністерства освіти України було затверджено Концепцію державного стандарту загальної середньої освіти, у якій визначалися сутність, структура та основні підходи до побудови стандарту [15]. Керівництво процесом розроблення державних стандартів здійснювали провідні вчені: О. Я. Савченко, С. У. Гончаренко, П. П. Толочко та О. І. Ляшенко [3, 194].

У 1997 р. проєкти державних стандартів для початкової та загальної середньої освіти були презентовані педагогічній громадськості на сторінках газети «Освіта України» та журналу «Початкова школа» [4, 49]. Винесення цих матеріалів на широке обговорення засвідчило прагнення розробників не лише нормативно закріпити зміст освіти, а й залучити професійну спільноту до осмислення нових підходів до його конструювання. Це було особливо важливо для початкової школи, яка в умовах розбудови національної системи освіти мала поєднати традиційні завдання формування базових навчальних умінь із новими орієнтирами особистісного розвитку дитини.

Проект державного стандарту для початкової школи було розроблено творчою групою вчених АПН України та її наукових установ під керівництвом М. С. Вашуленка. У ньому було представлено проекти стандартів за окремими освітніми галузями: українська мова (як мова навчання) (М. С. Вашуленко), українська мова як державна (О. Н. Хорошковська, К. З. Повхан), словесність (В. О. Мартиненко), суспільствознавство (Р. А. Арцішевський, Н. М. Бібік), математика (Л. П. Кочина, Н. П. Листопад, Г. М. Литвиненко), природознавство (С. У. Гончаренко, Л. С. Ващенко, Н. С. Коваль), технологія (В. П. Тименко) [14]. Така структура засвідчувала прагнення впорядкувати зміст початкової освіти через визначення освітніх галузей, однак за своєю логікою перші підходи до стандартизації ще значною мірою залишалися пов'язаними зі знаннєвою парадигмою: головна увага зосереджувалася на змісті навчального матеріалу, обсязі знань, умінь і навичок, якими мали оволодіти учні.

Певне уповільнення роботи над стандартами було зумовлене підготовкою Закону України «Про загальну середню освіту». Після його ухвалення у 1999 р. розпочався новий етап розроблення державних стандартів, оскільки в законі було закріплено положення, що вимагали внесення суттєвих змін до Концепції стандарту. Після обговорення проєкт державного стандарту був доопрацьований з урахуванням пропозицій і зауважень обласних інститутів післядипломної освіти та інститутів удосконалення вчителів, окремих колективів різних типів шкіл і педагогів [4, 49].

Перше покоління *Державного стандарту початкової загальної освіти* [11] було затверджено постановою Кабінету Міністрів України у 2000 р., а з 2001/2002 н. р. почалося його впровадження в освітню практику. Документ розроблявся з урахуванням вікових можливостей молодших школярів і спрямовувався на їхній усебічний розвиток, виховання, формування мовленнєвих, читацьких, обчислювальних умінь і навичок, а також бажання й уміння вчитися. Істотною особливістю змісту початкової освіти, закріпленою стандартом, стало те, що, крім традиційних знань, умінь і навичок, до нього додалися принципово нові компоненти – досвід творчої діяльності, досвід емоційно-ціннісного ставлення до навколишнього світу [2, 4]. У доборі змісту освіти враховано його наступність і неперервність, доступність і науковість, потенційні можливості для взаємозв'язку навчання, виховання і розвитку, для реалізації принципів індивідуалізації й гуманізації освітнього процесу [11, 28].

Основним компонентом стандарту став Базовий навчальний план початкової школи, що містив інваріантний і варіативний складники. У документі було визначено державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів початкової школи за шістьма освітніми галузями: «Мови і література», «Математика», «Здоров'я і фізична культура», «Технології», «Людина і світ», «Мистецтво» [11]. Така структура засвідчувала прагнення унормувати зміст початкової освіти через освітні галузі та водночас забезпечити певну варіативність його реалізації.

У контексті еволюції державних стандартів цей документ можна розглядати як перший важливий крок до системної стандартизації змісту початкової освіти в незалежній Україні. Водночас його змістова логіка ще значною мірою відповідала знаннєвій парадигмі: акцент робився на визначенні навчального змісту, формуванні базових умінь і навичок, установленні вимог до рівня загальноосвітньої підготовки учнів. Компетентнісні орієнтири лише окреслювалися через увагу до бажання й уміння вчитися, однак ще не становили системоутворювальної основи стандарту.

У зв'язку із завершенням у 2004/05 н. р. переходу початкової школи на новий зміст і термін навчання, а також із запровадженням у 2004 р. Державного стандарту базової і повної середньої освіти виникла потреба в уточненні окремих положень Державного стандарту початкової загальної освіти [17]. Тому у 2005 р. колегія Міністерства освіти і науки України затвердила зміни до цього документа.

В оновленому варіанті було увідповіднено назви й структуру освітніх галузей, а також їх змістові лінії з Державним стандартом базової і повної загальної середньої освіти, усунуто дублювання вимог, надмірну конкретизацію у змісті освітніх галузей тощо [9]. Це мало важливе значення для забезпечення наступності між початковою та основною школою, узгодження змісту освіти на різних рівнях і формування цілісної структури загальної середньої освіти. Водночас оновлення стандарту 2005 р. не означало принципової зміни його методології: він і надалі залишався зорієнтованим переважно на визначення змісту освіти та вимог до рівня загальноосвітньої підготовки учнів, тобто функціонував у межах знаннєвої парадигми з окремими елементами особистісно орієнтованого підходу.

Друге покоління *Державного стандарту початкової загальної освіти* [10] було затверджено у 2011 р. постановою Кабінету Міністрів України та впроваджувалося з 1 вересня 2012 р. На відміну від попереднього, цей документ ґрунтувався на засадах компетентнісного підходу, що

передбачало чітке визначення результативного складника засвоєння змісту початкової освіти. У стандарті було окреслено термінологічне поле компетентнісного підходу, зокрема визначено поняття «ключова компетентність», «ключова компетенція», «компетентнісний підхід», «компетентність», «компетенція», «міжпредметна компетентність», «предметна компетентність», «предметна компетенція» та ін. [10].

Державний стандарт 2011 р. складався з Базового навчального плану початкової загальної освіти, загальної характеристики інваріантного та варіативного складників змісту початкової освіти, а також державних вимог до рівня загальноосвітньої підготовки учнів. У документі наголошувалося, що результативний складник кожної освітньої галузі має відповідати змісту і структурі предметних компетентностей, а впродовж навчання в початковій школі учні повинні оволодіти ключовими компетентностями, що формуються на міжпредметній основі й виступають інтегрованим результатом предметних і міжпредметних компетенцій [10].

Важливою ознакою стандарту 2011 р. стало збереження структурування змісту початкової освіти за освітніми галузями. Інваріантний складник визначався через такі галузі: «Мови і літератури», «Математика», «Природознавство», «Суспільствознавство», «Здоров'я і фізична культура», «Технології» та «Мистецтво». Варіативний складник формувався закладом освіти з урахуванням особливостей регіону, специфіки освітнього середовища, індивідуальних освітніх запитів учнів і побажань батьків [10]. Отже, у стандарті було поєднано державне унормування обов'язкового змісту початкової освіти з можливістю його варіативного доповнення.

Прийняття другого покоління стандарту засвідчило важливий зсув у розумінні змісту початкової освіти: від орієнтації на засвоєння знань, умінь і навичок – до визначення очікуваних результатів навчання, пов'язаних із формуванням компетентностей молодших школярів. Водночас компетентнісна логіка в цьому документі ще поєднувалася з традиційною структурою освітнього змісту, представленого через освітні галузі, змістові лінії, інваріантний і варіативний складники, а також вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів. Тому стандарт 2011 р. доцільно розглядати як перехідний етап в еволюції державних стандартів початкової освіти: він уже закріплював компетентнісний підхід, однак зберігав зв'язок із попередньою знаннєвою моделлю конструювання змісту освіти.

Імплементація Концепції «Нова українська школа» (2016) зумовила розроблення *Державного стандарту початкової освіти* [12] третього покоління. Його було затверджено постановою Кабінету Міністрів України у 2018 р., з цього ж року розпочалося впровадження документа в освітню практику. У 2019 р. і 2020 р. до документа внесено окремі зміни.

Однією із суттєвих ознак нового стандарту, як зазначає О. І. Ляшенко, стало цілісне бачення поступу дитини в навчанні від 1 до 12 класу, орієнтованість на наступність результатів навчання між усіма рівнями загальної середньої освіти [16, 80]. Іншою важливою ознакою стало послідовне утвердження компетентнісного підходу. Якщо у стандарті 2011 р. компетентнісні засади переважно пов'язувалися з предметними компетентностями та змістом окремих навчальних предметів, то стандарт 2018 р. ґрунтувався на ключових компетентностях і наскрізних уміннях. Саме вони стали основою для переорієнтації змісту початкової освіти з предметного наповнення на очікувані результати навчання, здатність дитини діяти, співпрацювати, критично мислити, приймати рішення й застосовувати здобутий досвід у різних ситуаціях [12].

У стандарті 2018 р. чітко окреслено мету початкової освіти, що полягає у всебічному розвитку дитини, її талантів, здібностей, компетентностей і наскрізних умінь відповідно до вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб. Важливими ознаками документа стали дитиноцентризм, орієнтація на цінність дитинства, діяльнісний підхід, навчання через гру, дослідницьку й проєктну діяльність, а також організація початкової освіти за двома циклами – 1–2 класи – адаптаційно-ігровий і 3–4 класи – основний. Такий поділ дає змогу простежувати поступ молодших школярів в освітній діяльності та визначати результати навчання, очікувані на певному етапі початкової освіти. Це особливо важливо з огляду на те, що впродовж чотирьох років навчання в початковій школі істотно змінюються психологічні механізми набуття дитиною пізнавального досвіду [16, 81].

Порівняно з попередніми стандартами, у документі змінено назви та збільшено кількість освітніх галузей до дев'яти: мовно-літературна, математична, природнича, технологічна, інформатична, соціальна і здоров'язбережувальна, громадянська та історична, мистецька, фізкультурна. Для кожної освітньої галузі визначено мету, загальні та обов'язкові результати навчання, що забезпечує узгодженість змісту початкової освіти з подальшим навчанням здобувачів освіти на наступних рівнях загальної середньої освіти [12].

Базовий навчальний план початкової освіти у стандарті представлено в кількох варіантах: для класів з українською мовою навчання; для класів із навчанням мовою відповідного корінного народу або національної меншини; для класів з українською мовою навчання представників корінних народів і національних меншин; для спеціальних закладів і класів з українською мовою навчання дітей з особливими освітніми потребами; для спеціальних закладів і класів з навчанням мовою відповідного корінного народу або національної меншини [12]. Це засвідчує прагнення поєднати єдині державні вимоги з урахуванням різних освітніх потреб здобувачів початкової освіти.

Документ став основою для розроблення типових та інших освітніх програм, що засвідчило перехід від стандартизації переважно змісту освіти до стандартизації очікуваних результатів навчання. Упровадження стандарту третього покоління розширило академічну свободу закладів освіти й учителів, створивши умови для гнучкішого добору змісту, форм і методів навчання відповідно до освітніх потреб учнів [16, 81].

Для досліджуваної проблеми принципово важливо, що стандарт 2018 р. остаточно закріпив перехід від знаннєвої парадигми до компетентнісного підходу: зміст початкової освіти в ньому розглядається не як сукупність навчального матеріалу для засвоєння, а як засіб досягнення обов'язкових результатів навчання, формування ключових компетентностей, наскрізних умінь і ціннісних орієнтирів молодших школярів.

У контексті подальшої еволюції стандартизації змісту початкової освіти варто зазначити, що наприкінці 2025 р. Кабінет Міністрів України затвердив оновлений *Державний стандарт початкової освіти*, застосування якого для учнів перших класів передбачено з 1 вересня 2028 р. Документ стане основою для розроблення нової Типової освітньої програми, модельних навчальних програм і підручників. Його оновлення продовжує логіку реформи Нової української школи й передбачає уточнення структури результатів навчання, запровадження орієнтирів для оцінювання, посилення уваги до безпечного освітнього середовища, інклюзії, індивідуалізації навчання, цифрової компетентності та узгодження початкової освіти з базовою середньою [13].

Висновки з дослідження і перспективи подальших наукових розвідок. Отже, еволюція державних стандартів початкової освіти в Україні відображає загальну трансформацію освітньої політики й педагогічної науки доби незалежності. Перехід від знаннєвої парадигми до компетентнісного підходу був поступовим: у стандарті першого покоління (2000) домінувала орієнтація на зміст освіти, освітні галузі та вимоги до рівня підготовки учнів; у стандарті другого покоління (2011) компетентнісний підхід набув нормативного оформлення, однак ще поєднувався з предметно-змістовою логікою; у стандарті третього покоління (2018) акцент зміщено на ключові компетентності, наскрізні вміння та обов'язкові результати навчання. Подальший розвиток стандартизації змісту початкової освіти пов'язаний з актуалізацією вимог відповідно до сучасних викликів: посилення уваги до безпечного й інклюзивного освітнього середовища, урахування цифрової реальності та індивідуальних освітніх потреб молодших школярів. Це підтверджує, що державний стандарт є важливим інструментом оновлення змісту початкової освіти, спрямованим на забезпечення якості освіти, її цілісності, гнучкості та відповідності потребам розвитку дитини в сучасному освітньому просторі.

Перспективи подальших досліджень убачаємо в аналізі реалізації оновленого Державного стандарту початкової освіти у змісті типових і модельних освітніх програм, підручників та системі оцінювання результатів навчання молодших школярів.

References

1. Антологія текстів з реформування змісту загальної середньої освіти в Україні (1991–2017): хрестоматія / упоряд.: Л. Д. Березівська, Т. Л. Гавриленко, О. П. Міхно, О. В. Сухомлинська та ін. Вінниця : ТВОРИ, 2022. 585 с.
Berezivska, L. D., Havrylenko, T. L., Mikhno, O. P., Sukhomlynska, O. V., et al. (Comps.). (2022). *Antolohiia tekstiv z reformuvannia zmistu zahalnoi serednoi osvity v Ukraini (1991–2017): Khrestomatiia* [Anthology of texts on reforming the content of general secondary education in Ukraine (1991–2017): Reader]. TVORY. [in Ukrainian].
2. Вапуленко М. С. Нові підходи до шкільної початкової освіти. *Педагогічна газета*. 2000. № 9. С. 4.
Vashulenko, M. S. (2000). *Novi pidkhody do shkilnoi pochatkovoї osvity* [New approaches to school primary education]. *Pedahohichna hazeta*, (9), 4. [in Ukrainian].

3. Гавриленко Т. Л. Державні стандарти загальної середньої освіти (1991–2017) як інструмент збереження єдиного освітнього простору України. *Антологія текстів з реформування змісту загальної середньої освіти в Україні (1991–2017): хрестоматія* / упоряд.: Л. Д. Березівська, Т. Л. Гавриленко, О. П. Міхно, О. В. Сухомлинська та ін. Вінниця : ТВОРИ, 2022. С. 194–197.
Havrylenko, T. L. (2022). Derzhavni standarty zahalnoi serednoi osvity (1991–2017) yak instrument zberezhennia yedynoho osvitnoho prostoru Ukrainy [State standards of general secondary education (1991–2017) as a tool for preserving the unified educational space of Ukraine]. In Berezivska, L. D., Havrylenko, T. L., Mikhno, O. P., Sukhomlynska, O. V., et al. (Comps.). (2022). *Antolohiia tekstiv z reformuvannia zmistu zahalnoi serednoi osvity v Ukraini (1991–2017): Khrestomatiiia* [Anthology of texts on reforming the content of general secondary education in Ukraine (1991–2017): Reader]. (pp. 194–197). TVORY. [in Ukrainian].
4. Гавриленко Т. Л. Модернізація змісту початкової освіти у контексті розроблення освітніх стандартів в Україні (1996–2001). *Освітній дискурс*. 2021. Вип. 30(1). С. 46–59.
Havrylenko, T. L. (2021). Modernizatsiia zmistu pochatkovoї osvity u konteksti rozroblennia osvitnikh standartiv v Ukraini (1996–2001) [Modernization of the content of primary education in the context of developing educational standards in Ukraine (1996–2001)]. *Osvitnii dyskurs*, 30(1), 46–59. [in Ukrainian].
5. Гавриленко Т. Л. Стандартизація змісту початкової освіти: український досвід. *Innovations technologies in science and practice : Proceedings of the VI International Scientific and Practical Conference*, February 15–18, 2022, Haifa, Israel. Haifa, 2022. С. 304–307.
Havrylenko, T. L. (2022). Standartyzatsiia zmistu pochatkovoї osvity: Ukrainyskyi dosvid [Standardization of the content of primary education: Ukrainian experience]. In *Innovations technologies in science and practice: Proceedings of the VI International Scientific and Practical Conference* (pp. 304–307). Haifa. [in Ukrainian].
6. Гавриленко Т. Л. Стандартизація як провідна тенденція розвитку змісту загальної середньої освіти в Україні (1991–2017): джерелознавчий аналіз. *Інформаційне забезпечення сфери освіти та науки України : матеріали звіт. наук.-практ. конф. ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського*, 21 груд. 2021 р. Київ : Держ. наук.-пед. б-ка України ім. В. О. Сухомлинського, 2021. С. 15–18.
Havrylenko, T. L. (2021). Standartyzatsiia yak providna tendentsiia rozvytku zmistu zahalnoi serednoi osvity v Ukraini (1991–2017): Dzhereloznavchyi analiz [Standardization as a leading trend in the development of the content of general secondary education in Ukraine (1991–2017): Source-study analysis]. In *Informatsiine zabezpechennia sfery osvity ta nauky Ukrainy: Materialy zvitnoi naukovo-praktychnoi konferentsii DNPB Ukrainy im. V. O. Sukhomlynskoho* (pp. 15–18). Derzhavna naukovo-pedahohichna biblioteka Ukrainy im. V. O. Sukhomlynskoho. [in Ukrainian].
7. Гавриленко Т. Л. Стандартизація як провідна тенденція розвитку змісту початкової освіти в перше десятиліття незалежності України (1996–2001). *Роль інновацій як чинника розвитку освітнього простору : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., м. Дніпро, 26 берез. 2021 р. Дніпро : Міжнародний гуманітарний дослідницький центр*, 2021. С. 6–8.
Havrylenko, T. L. (2021). Standartyzatsiia yak providna tendentsiia rozvytku zmistu pochatkovoї osvity v pershe desiatylittia nezalezhnosti Ukrainy (1996–2001) [Standardization as a leading trend in the development of the content of primary education in the first decade of Ukraine's independence (1996–2001)]. In *Rol innovatsii yak chynnyka rozvytku osvitnoho prostoru: Materialy Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii* (pp. 6–8). Mizhnarodnyi humanitarnyi doslidnytskyi tsentr. [in Ukrainian].
8. Гавриленко Т. Л., Кузьомко Л. М. Конструювання змісту початкової освіти на нових методологічних і дидактичних принципах у період відродження національної школи в Україні (1991–1996). *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум»*. Серія: Педагогічні науки. Чернігів : НУЧК, 2020. Вип. 8(164). С. 278–285.
Havrylenko, T. L., & Kuzomko, L. M. (2020). Konstruiuvannia zmistu pochatkovoї osvity na novykh metodolohichnykh i dydaktychnykh pryntsyupakh u period vidrozhennia natsionalnoi shkoly v Ukraini (1991–1996) [Constructing the content of primary education on new methodological and didactic principles during the revival of the national school in Ukraine (1991–1996)]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Chernihivskiy kolehiium»*. Serii: Pedagogichni nauky, 8(164), 278–285. [in Ukrainian].

9. Державний стандарт початкової загальної освіти : лист МОН України № 1/9-695 від 06.12.2005. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v-695290-05#Text> (дата звернення: 13.04.2026).
Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy. (2005). *Derzhavnyi standart pochatkovoї zahalnoi osvity: Lyst MON Ukrainy № 1/9-695 vid 06.12.2005* [State standard of primary general education: Letter of the Ministry of Education and Science of Ukraine No. 1/9-695 of December 6, 2005]. [in Ukrainian].
10. Державний стандарт початкової загальної освіти : постанова Кабінету Міністрів України № 462 від 20.04.2011. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/462-2011-%D0%BF#Text> (дата звернення: 13.04.2026).
Kabinet Ministriv Ukrainy. (2011). *Derzhavnyi standart pochatkovoї zahalnoi osvity: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy № 462 vid 20.04.2011* [State standard of primary general education: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 462 of April 20, 2011]. [in Ukrainian].
11. Державний стандарт початкової загальної освіти. *Початкова школа*. 2001. № 1. С. 28–54.
Derzhavnyi standart pochatkovoї zahalnoi osvity [State standard of primary general education]. (2001). *Pochatkova shkola*, (1), 28–54. [in Ukrainian].
12. Державний стандарт початкової освіти : постанова Кабінету Міністрів України № 87 від 21.02.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#Text> (дата звернення: 13.04.2026).
Kabinet Ministriv Ukrainy. (2018). *Derzhavnyi standart pochatkovoї osvity: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy № 87 vid 21.02.2018* [State standard of primary education: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 87 of February 21, 2018]. [in Ukrainian].
13. Державний стандарт початкової освіти : постанова Кабінету Міністрів України № 1810 від 26.12.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1810-2025-%D0%BF#Text> (дата звернення: 13.04.2026).
Kabinet Ministriv Ukrainy. (2025). *Derzhavnyi standart pochatkovoї osvity: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy № 1810 vid 26.12.2025* [State standard of primary education: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 1810 of December 26, 2025]. [in Ukrainian].
14. Державні освітні стандарти (початкова школа) (проект). *Освіта України*. 1997. № 18/19. С. 8–9 ; № 20. С. 5–7 ; № 21. С. 6.
Derzhavni osvitni standarty (pochatkova shkola) (proiekt) [State educational standards (primary school) (draft)]. (1997). *Osvita Ukrainy*, (18/19), 8–9; (20), 5–7; (21), 6. [in Ukrainian].
15. Концепція державного стандарту загальної середньої освіти України. *Освіта України*. 1996. № 3. С. 4–5.
Kontseptsiia derzhavnoho standartu zahalnoi serednoi osvity Ukrainy [Concept of the state standard of general secondary education of Ukraine]. (1996). *Osvita Ukrainy*, (3), 4–5. [in Ukrainian].
16. Ляшенко О. І. Новації стандартів Нової української школи. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. 2023. Вип. 2. С. 78–84.
Liashenko, O. I. (2023). *Novatsii standartiv Novoi ukrainskoi shkoly* [Innovations of the standards of the New Ukrainian School]. *Zbirnyk naukovykh prats Umanskoho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu*, 2, 78–84. [in Ukrainian].
17. Про підсумки переходу початкової школи на новий зміст та структуру навчання : рішення колегії МОН України № 10/1-2 від 20.10.2005. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v10_1290-05#Text (дата звернення: 13.04.2026).
Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy. (2005). *Pro pidsumky perekhodu pochatkovoї shkoly na novyi zmist ta strukturu navchannia: Rishennia kolehii MON Ukrainy № 10/1-2 vid 20.10.2005* [On the results of the transition of primary school to new content and structure of education: Decision of the Board of the Ministry of Education and Science of Ukraine No. 10/1-2 of October 20, 2005]. [in Ukrainian].

Havrylenko Tetiana

<https://orcid.org/0000-0001-9412-5805>

SCOPUS ID 57205144675

Researcher ID AAC-8803-2022

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Professor at the Department of Preschool and Primary Education,
T. H. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium»
(Chernihiv, Ukraine) E-mail: leonida13@ukr.net

Kohut Svitlana

<https://orcid.org/0000-0003-1276-6188>

ResearchGate https://www.researchgate.net/profile/Svitlana-Kohut?ev=hdr_xprf

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Dean of the Faculty of Health Sciences,
Ukrainian Catholic University
(Lviv, Ukraine) E-mail: s_kohut@ucu.edu.ua

Turchyna Iryna

<https://orcid.org/0000-0002-3794-7666>

SCOPUS ID 58763145700

Researcher ID ACN-2870-2022

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor in the Department of Preschool and Elementary Education,
T. H. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium»
(Chernihiv, Ukraine) E-mail: noviypoglyad@gmail.com

EVOLUTION OF STATE STANDARDS OF PRIMARY EDUCATION IN UKRAINE: FROM THE KNOWLEDGE-BASED PARADIGM TO THE COMPETENCY-BASED APPROACH

The purpose of the article is to analyze the evolution of state standards of primary education in Ukraine and characterize changes in approaches to designing the content of primary education.

Methodology. The article was prepared on the basis of historiographical, source-study, problem-chronological, comparative, hermeneutic, and systemic approaches. Their application made it possible to determine the state of scholarly development of the problem, analyze normative and scientific sources, trace the evolution of state standards of primary education in Ukraine, compare approaches to designing its content at different stages, and identify changes in educational orientations.

Scientific novelty. The scientific novelty of the study lies in clarifying the stages of standardization of the content of primary education during the period of Ukraine's independence and characterizing their main trends in the context of the transition from the knowledge-based paradigm to the competency-based one.

Conclusions. The evolution of state standards of primary education in Ukraine demonstrates a gradual transition from regulating educational content and requirements for pupils' preparation to focusing on key competencies, cross-cutting skills, and compulsory learning outcomes. The updating of standards confirms their role as an instrument for modernizing the content of primary education in accordance with contemporary challenges and the developmental needs of primary school pupils.

Keywords: primary education, content of primary education, state standard, standardization of education, knowledge-based paradigm, competency-based approach, learning outcomes, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 26.03.2026

Рецензент: доктор педагогічних наук, професор **Тамара Скорик**